

Platy českých učitelů zůstávají velmi nízké¹

ZÁŘÍ 2016

DANIEL MÜNICH A VLADIMÍR SMOLKA²

Shrnutí

- Učitelé platy v dlouhodobějším horizontu spoluurčují kvalitu učitelů a školního vzdělávání. Relativní úroveň učitelkých platů v poměru k platům v alternativních profesích v dané zemi totiž ovlivňuje i to, z jakých řad se rekrutují mladí zájemci o učitelkou profesi, kdo z nich se učitelem skutečně stane a zda ti nejlepší v této profesi dlouhodobě setrvávají.³
- Relativní platy českých učitelů však v tomto ohledu dlouhodobě patří k nejnižším v rámci více než třiceti nejvyspělejších zemí světa (OECD).
- Tato studie ukazuje, že navyšování učitelských platů i v roce 2015 stěží drželo krok s růstem platů ostatních vysokoškolsky vzdělaných zaměstnanců veřejného a soukromého sektoru. Nepříznivá relativní platová situace českých učitelů se tak za posledních deset let v podstatě nezměnila.
- Vládou plánované navýšení učitelských platů od září 2016 bude s ohledem na pokračující dynamický růst mezd v národním hospodářství také spíše jen udržováním nepříznivého stavu. Věrohodný společensko-politický příslib dlouhodobě výrazného růstu učitelských platů, který by zvýšil zájem o profesi učitele, však stále chybí.

¹ Autoři děkují Ministerstvu práce a sociálních věcí ČR za souhlas s využitím dat ISPV, které sbírá a spravuje firma TREXIMA, spol. s r. o., pracovníkům firmy TREXIMA, spol. s r. o. za provedení výpočtů, Janu Strakovi, Lucii Zapletalové a dalším kolegům a expertům, kteří poskytli své připomínky a postřehy k pracovním verzím studie. Veškeré případné nepřesnosti a chyby však jdou na vrub autorů. Studie vznikla v rámci a s podporou Strategie AV 21 Akademie věd České republiky.

² Daniel Münich působí v myšlenkovém centru IDEA při CERGE-EI, Vladimír Smolka působí ve firmě TREXIMA, spol. s r. o.

³ Podrobnější rozbor motivační role platů ve školství lze najít ve studiích IDEA (2012 a 2015) a dále například v přehledu Münich a Rivkin (2015).

Salaries of Czech Teachers Remain Low⁴

SEPTEMBER 2016

DANIEL MÜNICH AND VLADIMÍR SMOLKA⁵

Summary

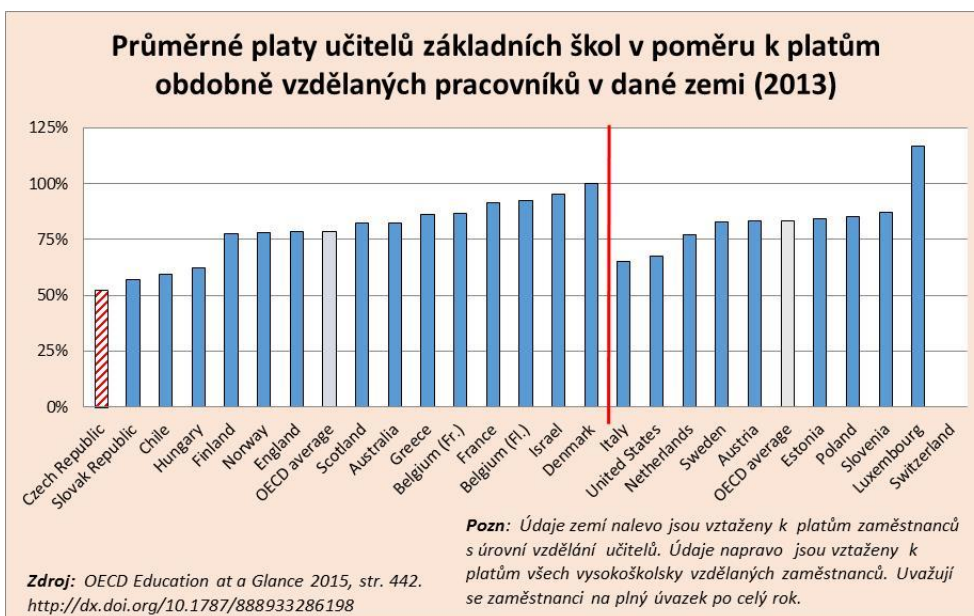
- Teacher salaries, in the long term, co-determine the quality of teachers and education in schools. The relative teachers' pay compared with salaries in alternative professions in a country also determines what ranks prospective young teachers recruit from, which of them ultimately become teachers and whether the best of them sustain a long-term career in teaching.⁶
- For long relative salaries of Czech teachers have been among the lowest among more than 30 most developed countries of the world (OECD).
- Also in 2015, as the study shows, increases in teacher salaries only hardly kept pace with the trend of salaries of other tertiary-educated public and private sector employees. In the last decade, the unfavourable relative pay situation of Czech teachers has effectively not changed.
- In view of continuing dynamic growth in overall salaries, the government plans to increase teacher salaries as of September 2016 will more likely just preserve the unfavourable state. What is still missing is a convincing social and political commitment to a long-term significant rise in teacher salaries that would stimulate interest in the teaching profession.

⁴ The authors wish to thank the Ministry of Labour and Social Affairs for permission to use the ISPV data collected and managed by TREXIMA, spol. s r. o., to the team of TREXIMA, spol. s r. o. for the calculations, Jan Straka, Lucie Zapletalová and other colleagues and experts for their kind comments and suggestions on the study draft. All imprecisions and mistakes, however, are on account of the authors. The study was made with support from the programme Strategie AV 21 of the Czech Academy of Sciences.

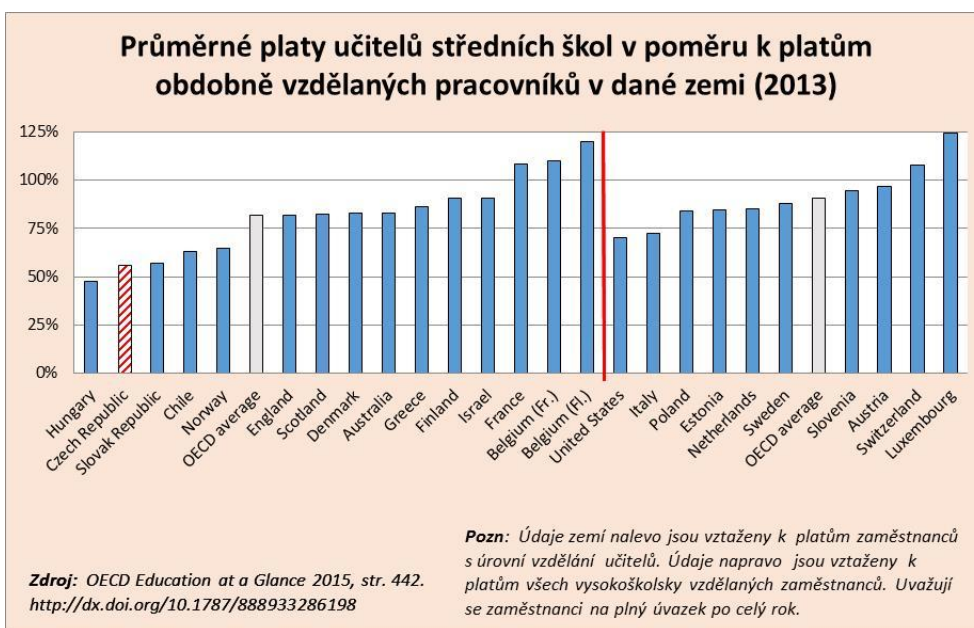
⁵ Daniel Münich works at the IDEA think-tank of CERGE-EI, Vladimír Smolka is on the team of TREXIMA, spol. s r. o.

⁶ A more detailed analysis of the motivation-related role of teacher salaries can be found in the IDEA studies (2012 and 2015), and also in the Münich and Rivkin (2015) Report.

Graf 1a

Graf 1b

Klasické srovnání platů

Pokud zkoumáme vliv učitelských platů na motivace stát se učitelem, není vhodné srovnání s učitelskými platy v zahraničí nebo s průměrnou mzdou v národním hospodářství. Vzhledem k nadprůměrným požadavkům profese učitele na úroveň vzdělání, a to jak z hlediska intelektuálního, tak z hlediska doby studia, je třeba platy porovnávat s platovou úrovní v alternativních zaměstnáních uvnitř dané země.

Ve výše uvedeném ohledu, navzdory opakovaně proklamovaným záměrům, se relativní úroveň učitelských platů v Česku ani v roce 2015 nezlepšila. Platy učitelů v roce 2015 oproti roku 2014 narostly o 2,6 až 2,9 % (podle stupně školy – viz. Tabulka 1). Platy vysokoškolsky vzdělaných ve veřejném sektoru v tom období však narostly výrazně více (o 3,9 %). Průměrné platy v soukromém sektoru rostly sice méně (1,8 %), ale výraznou měrou se na tom podílel nízký růst platů v nejvíce placených řídicích profesích (nárůst středních platů v soukromé sféře byl 2,2 %). V celkovém součtu tak růst učitelských platů v roce 2015 pouze držel krok s růstem ve zbytku ekonomiky.

Ze srovnání hrubých měsíčních platů učitelů veřejných škol s platy vysokoškolsky vzdělaných pracovníků veřejného sektoru v Tabulce 17 je zřejmé, že průměrné učitelské platy jsou nižší než platy vysokoškolsky vzdělaných ve veřejném sektoru o více než 20 %. Rozdíl středních platů je výrazně nižší (představuje pouze cca 10 %), protože střední platy nejsou ovlivněny relativně malým podílem velmi vysokých platů ve vysokých řídicích pozicích.⁸ Ve srovnání se mzdami vysokoškolsky vzdělaných zaměstnanců soukromého sektoru vychází učitelské platy ještě mnohem hůře – průměrný učitelský plat je dokonce o 40 % nižší (v Tabulce 1 není uvedeno explicitně).

Srovnání srovnatelného

Ještě vhodnější než srovnávat učitelské platy, průměrné a střední, s platy vysokoškolsky vzdělaných zaměstnanců jako celkem, je srovnávat je s platy zaměstnanců podobných charakteristik jako jsou pohlaví, věk a region zaměstnání. Náš ukazatel proto poměřuje, jaký podíl vysokoškolsky vzdělaných zaměstnanců veřejného resp. soukromého sektoru

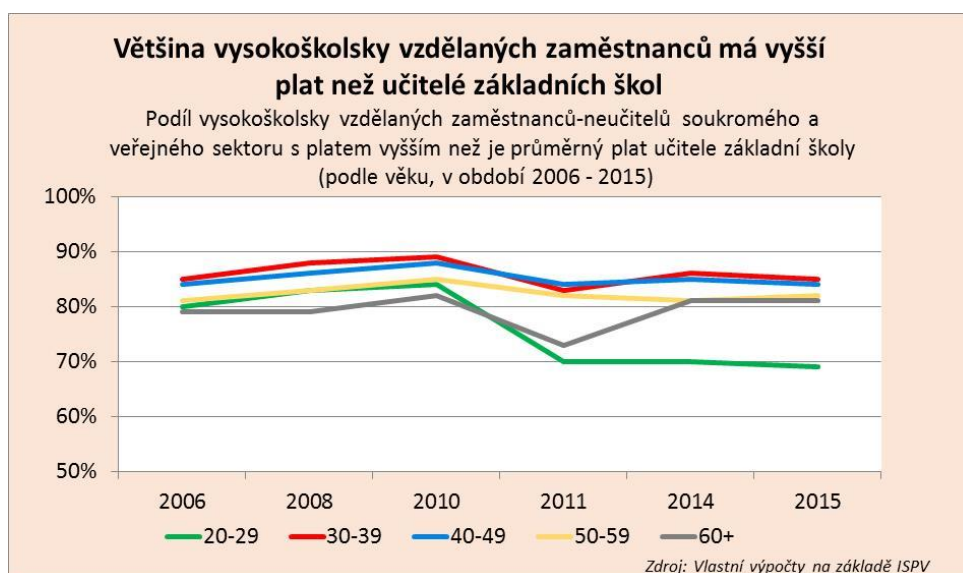
⁷ Určité rozdíly mezi údaji v Tabulce 1 z ISPV a Grafech 1a, b z OECD jsou dány metodologickými rozdíly ve způsobu výpočtu.

⁸ Učitelské platy jsou nižší i v případě, kdy je srovnáme pouze s platy na hranici nejméně placené čtvrtiny pracovníků veřejného sektoru. Tam jsou však rozdíly nejmenší (cca 3 – 4 %).

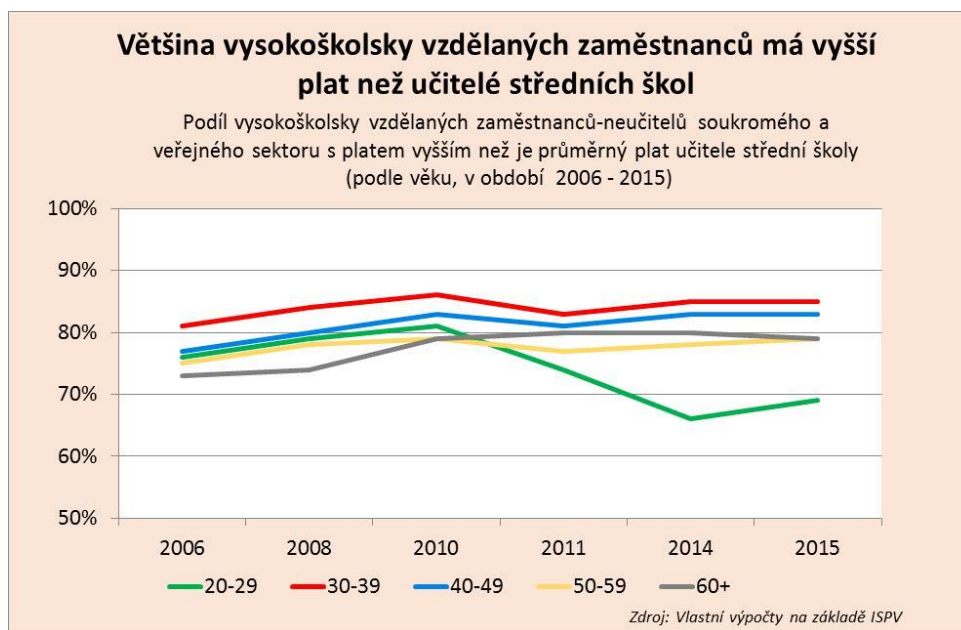
pobírá vyšší plat resp. mzdu, než je průměrný plat učitele, přičemž se při výpočtu bere ohled na výše uvedené osobní charakteristiky. To například zajišťuje, že platy žen učitelek ve věku do 29 let jsou srovnávány jen s platy ostatních žen dané věkové skupiny a úrovně vzdělání a nikoliv s vysokými platy mužů vyššího středního věku na vrcholu kariéry. Metodické podrobnosti konstrukce našeho indikátoru jsou uvedené v závěrečné sekci. Aktualizací trendu takto koncipovaného ukazatele pro rok 2015 navazujeme na podrobnější analýzy učitelských platů ve studiích IDEA z let 2012 a 2015.

Grafy 2a,b ukazují, že střední plat učitelů veřejných základních a středních škol je stále nižší než plat 80 % zaměstnanců s vysokoškolským vzděláním. Jinými slovy, více než 80 % vysokoškolsky vzdělaných zaměstnanců nadále pobírá plat vyšší než je střední plat učitelů veřejných základních a středních škol.

Graf 2a

Graf 2b

Kromě skupiny nejmladších učitelů jsou dnes relativní platy učitelů základních škol na úrovni, na které se nacházely už před deseti lety. Situace středoškolských učitelů se za toto období ještě o něco zhoršila. Platy nejmladších učitelů se výrazně, ale pouze jednorázově, zvýšily v roce 2011 a v poměru k ostatním platům vysokoškolsky vzdělaných zaměstnanců jsou dnes nejvyšší. Nejmladší učitelé do 29 let, i s ohledem na dlouhou dobu požadovaného magisterského studia 5-6 let, však představují pouhých 7 % všech učitelů základních škol a 3,4 % škol středních. Mírné meziroční zlepšení platů pocítili učitelé do 50 let. Naopak si mírně pohoršili starší učitelé ve věku 50-59 let, kteří představují celou třetinu učitelů základních škol a dokonce 40 % učitelů škol středních.

Tabulka 1: Hrubé měsíční mzdy v roce 2015 [Kč] a meziroční růst 2014-2015 [%]

	Hranice spodní čtvrtiny	Střední hodnota	Průměrná hodnota	Růst průměru [%] 2014-2015
Učitelé 1. st. základních škol (veřejný sektor) ¹⁾	26 063	28 147	28,09	2,6
Učitelé 2. st. základních škol (veřejný sektor) ²⁾	25 657	27 836	28 133	2,6
Učitelé 2. st. a středních škol (veřejný sektor) ³⁾	25 984	28 247	28 615	2,9
Vysokoškolsky vzdělaní (veřejný sektor)	27 051	30 999	35 960	3,9
Vysokoškolsky vzdělaní (soukromý sektor)	25 095	36 624	47 990	1,8
<i>Rozdíl platů vůči vysokoškolsky vzdělaným pracovníkům veřejného sektoru v roce 2015 [%]</i>				
Učitelé 1. st. základních škol (veřejný sektor) ¹⁾	-3,7	-9,2	-21,6	
Učitelé 2. st. základních škol (veřejný sektor) ²⁾	-5,2	-10,2	-21,8	
Učitelé 2. st. a středních škol (veřejný sektor) ³⁾	-3,9	-8,9	-20,4	
Vysokoškolsky vzdělaní (veřejný sektor)	0,0	0,0	0,0	
Vysokoškolsky vzdělaní (soukromý sektor)	-7,2	18,1	33,5	

Zdroj: Vlastní výpočty na základě ISPV <https://www.ispv.cz/>

Pozn: Výpočet zahrnuje veškeré složky platů a mezd vyplacené během celého roku 2015

Klasifikace profesí CZ-ISCO

1) 2341 Učitelé na 1. stupni základních škol

2) 23303 Učitelé na 2. stupni základních škol

3) 2330 Učitelé na stř. školách (kromě odborných předmětů), konzervatořích a na 2. st. základních škol

Výhled

Na konci července 2016 vláda rozhodla o mimořádném zvýšení učitelských platů od září 2016. Dle tiskového prohlášení vlády by mělo jít o navýšení 1 300 Kč hrubého měsíčně u začínajících učitelů a o 1 500 – 1 600 u učitelů starších. V poměru k průměrnému hrubému měsíčnímu platu učitele v roce 2015 cca 28 000 Kč tedy má jít o nárůst v rozsahu 4,6 až 5,7 %.

Existují však přinejmenším tři důvody k obavám, že výše uvedený růst učitelských platů tak opět pouze postačí na udržení tempa s růstem platů a mezd v ekonomice, a že se na velmi nízké úrovni relativních platů učitelů nic nezmění.

Zaprvé, do průměrného nárůstu učitelských platů za celý letošní rok 2016 se navýšení promítne jen částečně, protože se uskuteční až od září. Zadruhé, mzdy v celém hospodářství dynamicky rostou po celý rok 2016. Podle aktuálních makroekonomických predikcí (ČNB 2016 resp. MF ČR 2016) vzroste v roce 2016 průměrná mzda v národním hospodářství o 4,6 % resp. dokonce o 5,3 %. A zatřetí, cesta finančních prostředků ze státního rozpočtu na výplatní pásy učitelů není přímočará, ale je přerozdělována na úrovni krajů. Takže definitivní a věrohodná informace o skutečném nárůstu učitelských platů za celý rok 2016 bude k dispozici až koncem března 2017 z Informačního systému o průměrném výdělku (ISPV).

Studie IDEA již tradičně končí konstatováním, že učitelské platy je třeba zvyšovat dlouhodobě a nikoliv ad-hoc s krátkým výhledem. Učitelské platy v dlouhodobějším horizontu spoluurčují kvalitu učitelů a školního vzdělávání. Relativní úroveň učitelských platů v poměru k platům v alternativních profesích v dané zemi totiž ovlivňuje i to, z jakých řad se rekrutují mladí zájemci o učitelskou profesi, kdo z nich se učitelem skutečně stane a zda ti nejlepší v této profesi dlouhodobě setrvají. Bez věrohodného dlouhodobého závazku zvyšování učitelských platů nelze očekávat, že se o učitelskou profesi začnou ve větším měřítku zajímat nadanější mladí adepti. Zkušenost posledních let navíc říká, že tempo zvyšování učitelských platů je třeba odvíjet od očekávaného tempa zvyšování platů a mezd v ekonomice. Jinak hrozí, že růst učitelských platů zůstane ve vleku ekonomického vývoje a jejich už tak nízká relativní úroveň se bude ještě více prohlubovat.

Technické podrobnosti

K výpočtu statistik byly ve spolupráci s firmou TREXIMA, spol. s r.o. využity údaje o platech z databáze Informačního systému o průměrném výdělků (ISPV⁹). Databáze ISPV obsahuje údaje o platech za celou platovou sféru (tj. veřejnou sféru, do které patří všechny veřejné školy). Při výpočtu byly použity váhy tak, aby výsledné statistiky byly statisticky reprezentativní (odpovídaly příslušným populacím) na národní úrovni.

Dle klasifikace zaměstnání CZ-ISCO identifikujeme učitele základních škol kódy 23410, 23411, 23412, 23303 a učitele středních škol kódy 23107, 23201, 23301. Ředitelé a ostatní pedagogičtí pracovníci ve výpočtech nejsou zahrnuti. Platy přepočítáváme vždy na plné úvazky. To znamená, že platy zaměstnanců pracujících na částečný úvazek do výpočtu vstupují převedeny na platový ekvivalent odpovídající plnému úvazku.

V textu se kromě průměrných mezd a platů odkazujeme také na jejich střední hodnoty (medián). Střední hodnota platu odpovídá platu zaměstnance, který se nachází přesně v polovině zaměstnanců seřazených podle výše jejich platu. Střední hodnoty platů nejsou, na rozdíl od průměrných hodnot, citlivé na krajní hodnoty (tj. malý počet velmi nízkých a velmi vysokých platů).

Platy zahrnují veškeré složky platu včetně odměn. Údaje pokrývají celé období 12 měsíců každého roku, takže výsledky nejsou ovlivněny případným rozdílem v časování výplat ročních, půlročních a dalších případných složek platů.

Náš klíčový ukazatel poměruje, kolik vysokoškolsky vzdělaných zaměstnanců (konkrétních charakteristik) pobírá plat vyšší než je střední plat učitele (konkrétních charakteristik). Toto srovnání děláme zvlášť pro učitele základních a středních škol, pro pět věkových skupin, dvě genderové skupiny a 14 regionů (krajů) České republiky. Toto rozdělení zajišťuje, že do srovnání vstupují jen takové alternativy učitelských platů, které jsou pro jednotlivce konkrétních charakteristik realističtější.

Do srovnání zahrnujeme vysokoškolsky vzdělané zaměstnance mzdové (soukromé) sféry, platové (veřejné a státní) sféry a srovnáváme je s učiteli veřejných škol. Do učitelských platů nejsou zahrnuti učitelé škol soukromých.¹⁰

⁹ <https://www.ispv.cz/>

¹⁰ Tabulka 5 z loňské studie IDEA (2015) srovnávala vysokoškolsky vzdělané z obou sfér a učitele z veřejné sféry. Všechna ostatní srovnání se tehdy týkala jen veřejné sféry.

Reference

ČNB, 2014. Zpráva o inflaci III/2016,

https://www.cnb.cz/cs/menova_politika/zpravy_o_inflaci/2016/2016_III/index.html

ISPV, 2016. Informační systém o průměrném výdělku: Platová sféra, rok 2015. Trexima.

<http://www.mpsv.cz/cs/1934>

MF ČR, 2016. Makroekonomická predikce České republiky – červenec 2016, Internet:

<http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/makroekonomika/makroekonomicka-predikce/2016/makroekonomicka-predikce-cervenec-2016-25705>

Münich, Daniel a Jan Straka, 2012. Být či nebýt učitelem: platy českých učitelů pohledem nákladů ušlých příležitostí a širší souvislosti, Studie IDEA 5/2012.

http://idea.cerge-ei.cz/documents/kratka_studie_2012_05.pdf

Münich, Daniel, Mária Perignáthová, Lucie Zapletalová, Vladimír Smolka, 2015. Platy učitelů českých základních škol: setrvale nízké a neatraktivní, Studie IDEA 4/2015.

http://idea.cerge-ei.cz/files/IDEA_Platy_ucitelu/IDEA_Platy_ucitelu_studie.html

Münich, Daniel a Steven Rivkin, 2015. Analysis of incentives to raise the quality of instruction. EENEE Analytical Report No. 26. ISBN 978-92-79-49402-4. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

http://www.eenee.de/dms/EENEE/Analytical_Reports/EENEE_AR26.pdf

OECD (2014), *Education at a Glance 2015: OECD Indicators*, OECD Publishing.

<http://dx.doi.org/10.1787/eag-2015-en>